

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน: จังหวัดตรัง

บุญวัฒน์ สว่างวงศ์*, ชันทอง ใจดี, มาดาร์ตัน สุขสง่า

วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

e-mail: boonwat.sa@ssru.ac.th*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเกษตร ด้านบริการ และด้านอุตสาหกรรม 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน เพื่อนำเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 400 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการการถดถอยของพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ มีดังนี้ 1) การขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ เนื่องจากโครงสร้างเศรษฐกิจส่วนใหญ่พึ่งพาภาคเกษตร 2) การใช้นวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตค่อนข้างน้อย 3) ปัญหาด้านคุณภาพบริการของแหล่งท่องเที่ยว 4) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย 5) ปัญหาด้านโครงสร้างประชากรในจังหวัดที่มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของสังคมผู้สูงอายุ และ 6) ปัญหาด้านยาเสพติด ด้านระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเกษตร ด้านบริการ และด้านอุตสาหกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, $S.D = .910$) ขณะที่ผลการวิเคราะห์สมการการถดถอยของพหุคูณ ชี้ว่าปัจจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาเครือข่าย และด้านสิ่งแวดล้อม มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 79.8 และผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดตรังอย่างยั่งยืนผ่านตัวแปรเศรษฐกิจ เครือข่าย สิ่งแวดล้อม ได้เป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน “TRANG Model”

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน, การพัฒนา, ยั่งยืน, จังหวัดตรัง

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

The Community Economic Development Model for Sustainable Provincial Development: in Trang Province

Boonwat Sawangwong^{*}, Khanthong Jaidee, Marndarath Suksanga

College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University

e-mail: boonwat.sa@ssru.ac.th^{*}

Abstract

The aims of this research were 1) to study the level of sustainable development in the province: in agriculture, service and industry aspects; 2) to study factors affecting provincial sustainable development and propose a community economic development model for sustainable development in the province. The sample consisted of 400 participants. Questionnaires were used as a tool for data collection. The statistics used for data were frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and multiple regression analysis. The results of the study were 1) low economic expansion because most of the economic structure depends on the agricultural sector. 2) The use of innovation to increase the value of output is relatively small. 3) Problems of service quality in tourist destinations. 4) Natural resources and environmental issues. 5) Population structure problems in provinces that have higher tendency for becoming an aging society and 6) a high level of drug and community economic development. Regression analysis of community economic development factors showed that: economic development, network development, and the environment affected the sustainable development of the province at 79.8 percent. Researcher therefore proposes a new community economic development model, "TRANG Model" for sustainable development of Trang Province through economic variables, networks, and environment.

Keywords: Community Economy, Development, Sustainability, Trang Province

บทนำ

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจฐานราก เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนถือเป็นส่วนสำคัญที่ภาครัฐจะช่วยผลักดัน และเห็นความสำคัญของชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรมซึ่งเปรียบเสมือนฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน การให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่นำไปถ่ายทอดสู่ชุมชน (จิรนนต์ ไชยงาม นอกซ์ และคณะ, 2560) จากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า สวนใหญ่รัฐเป็นผู้กำกับและควบคุมกลไกในการพัฒนา ฉะนั้น ทิศทางการพัฒนาจึงเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจไม่มั่นคง ในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น คือ การให้ความสำคัญกับวิถีการผลิตของครอบครัวและชุมชน การรักษาความเป็นชุมชนของตนเอง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนบนรากฐานความสามารถที่มีอยู่จากการใช้ทุนชุมชน ดังนั้น การทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มเข้มแข็ง สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นอีกทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่จะสามารถขับเคลื่อนสังคมได้บนพื้นฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (อวัชชัย เคหะบาล, 2560)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนไว้เช่นเดียวกันในส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ผ่านการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน สนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน ส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจ การสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2559)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยอาศัยปัจจัยสำคัญคือ อาชีพของผู้ประกอบการในชุมชน ภาคอุตสาหกรรม ภาควิสาหกิจ และการส่งเสริมภาคการท่องเที่ยว เป็นการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนไปอย่างพร้อมเพรียงกันอย่างสมดุล

จังหวัดตรัง ถือเป็นจังหวัดรองที่สำคัญของภาคใต้ มีเส้นทางเชื่อมระหว่างจังหวัด เชื่อมเขตชายแดนประเทศมาเลเซีย มีทรัพยากรในจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ อาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่อยู่ในภาคการเกษตร มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่สำคัญในพื้นที่ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน โดยการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวของเกษตรกรในพื้นที่กลายเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจครัวเรือนของประชาชนในพื้นที่ กล่าวคือ คือ ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีอาชีพภาคการเกษตรมีรายได้น้อย ไม่มั่นคง ขาดการออม และมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง สืบเนื่องมาจากความผันผวนของราคาพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัด ทั้งนี้จังหวัดตรังยังคงมีภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการที่สำคัญ ซึ่งทั้งสามภาคส่วนนั้นล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหากคิดหาวิธีจัดการแก้ไขอย่างถูกต้อง และยั่งยืน

จากเหตุผลและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนของชุมชน เป็นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เริ่มต้นจากเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการส่งเสริมภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการของพื้นที่ ผ่านการดึงเอกลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่ในด้านต่าง ๆ ออกมาแปรรูปให้เกิดเป็นรูปธรรมและสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดตรังที่ถือว่ามีส่วนประกอบของทั้ง 3 ภาคส่วน ขาดเพียงการพัฒนา ต่อยอดและเชื่อมโยงทั้ง 3 ภาคส่วนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่เหมาะสม สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ สร้างศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานค่าครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดและส่งผลถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเกษตร ด้านบริการ และด้านอุตสาหกรรม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน เพื่อนำเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

สมมติฐาน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้ 1) มิติด้านการพัฒนาคน 2) มิติด้านเศรษฐกิจ 3) มิติด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) มิติด้านเครือข่าย มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยนำผลการวิจัยเชิงปริมาณมาใช้เป็นข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามผ่านการสุ่มแบบเจาะจง และเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลเอกสาร (documentary search) ที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับ และเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

1.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดตรัง แบ่งเป็น 10 อำเภอ 115 ตำบล 723 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 639,788 คน ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564 (สำนักทะเบียนกลาง, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ประชาชนอายุระหว่าง 20 - 65 ปี โดยเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดตรัง กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้จำนวน 400 คน ใช้การสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) กลุ่มตัวอย่างต้องมีอายุระหว่าง 20 - 65 ปี 2) กลุ่มตัวอย่างต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดตรังอย่างน้อย 1 ปี เพื่อให้แน่ใจว่ากลุ่มตัวอย่างรับทราบสภาพปัญหาในพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง 3) กลุ่มตัวอย่างต้องเก็บครบจากทุกอำเภอในจังหวัดตรัง

1.2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 4 ตอน คือ

ส่วนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 ข้อ โดยใช้สถิติวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) มีค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Validity) อยู่ที่ .500

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นคำถามปลายปิดในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ท แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ มิติด้านการพัฒนาคน มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านเครือข่าย มีจำนวนทั้งสิ้น 28 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Validity) อยู่ที่ .916

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน เป็นคำถามปลายปิดในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ท แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ภาคการเกษตร ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Validity) อยู่ที่ .908

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเพื่อหาข้อเสนอแนะ โดยลักษณะของแบบสอบถามจะเป็นคำถามปลายเปิด เปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถตอบคำถามได้อย่างเสรี

1.3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และปัจจัยการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

การหาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน โดยการวิเคราะห์การถดถอยของพหุคูณ

1.4. ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา ศึกษาในพื้นที่จังหวัดตรัง โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษารั้งนี้จำนวน 4 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึง พฤศจิกายน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 53 ส่วนใหญ่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 44.5 มีสถานภาพสมรสเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 48.5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 29.3 มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ร้อยละ 63.5 มีรายได้ครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ที่ 5,000-10,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 41.8 รายจ่ายครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ที่ 5,000-10,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 40 และภาระหนี้สินครัวเรือนโดยเฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ที่ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 42

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ของประชาชนในจังหวัดตรัง

สภาพปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันของจังหวัด แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมและความมั่นคง และ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียด ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า แนวโน้มเศรษฐกิจของจังหวัดตรังในรอบ 6 ปี (2558-2563) ขนาดเศรษฐกิจหดตัว สวนทางกับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ภาคใต้และทั้งประเทศที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากเกษตรกรรม ป่าไม้ ประมง และภาคอุตสาหกรรม มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง สวนทางกับทิศทางการเติบโตของภาคบริการที่ขยายตัวเล็กน้อย ด้าน GPP ต่อหัวของจังหวัดตรังต่ำกว่าจังหวัดสตูล และหาก GPP ต่อหัวของจังหวัดตรังยังหดตัวต่อเนื่อง คาดว่าภายใน 5 ปี จังหวัดตรังจะเป็นจังหวัดที่มี GPP ต่อหัวต่ำสุดในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันและกลุ่มจังหวัดเพื่อนบ้าน 2) ด้านสังคมและความมั่นคง พบว่า โครงสร้างประชากรของจังหวัดมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในด้านรายได้ครัวเรือนในปี 2562 พบว่า รายได้ครัวเรือนต่อเดือน 26,004 บาท ค่าใช้จ่ายต่อเดือน 20,143 บาท โดยกลุ่มคนที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำสุด คือ กลุ่มเกษตรกรที่เช่าที่ดิน มีรายได้เฉลี่ย 6,299 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่าย 6,632 บาทต่อเดือน สิ่งดังกล่าวสามารถอนุมานได้ว่ารายได้ของกลุ่มเกษตรกรไม่เพียงพอต่อรายจ่าย 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันจังหวัดตรังเหลือพื้นที่ป่าไม้ที่มีสภาพป่าตามธรรมชาติ ประมาณร้อยละ 23.08 และพบปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้สูง โดยพบว่า มีพื้นที่ป่าที่มีสถานการณ์อ่อนไหวหรือล่อแหลมและเสี่ยงต่อการถูกบุกรุกทำลาย และมีสถิติดีป่าไม้ค่อนข้างสูง (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดตรัง)

สภาพปัญหา

สภาพปัญหาของประชาชนในพื้นที่จังหวัดตรัง จำแนกตามรายอำเภอ ทั้งสิ้น 10 อำเภอ สามารถสรุปปัญหาได้ ดังนี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ เนื่องจากโครงการเศรษฐกิจส่วนใหญ่พึ่งพาภาคเกษตร มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้มีความเสี่ยงจากความผันผวนของราคา โดยเฉพาะยางพาราและปาล์มน้ำมัน การใช้นวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตค่อนข้างน้อย รวมทั้งขาดความรู้ในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการการตลาดสมัยใหม่ ตลอดจนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์ได้อย่างคุ้มค่า ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวในด้านคุณภาพบริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้ง ปัญหาความไม่สะดวกรวดเร็วในการเดินทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย รวมทั้งปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาโครงสร้างประชากรของจังหวัดที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเตรียมพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุยังน้อย และปัญหายาเสพติดซึ่งถือเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในจังหวัดตรังมากที่สุด (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2562)

ความต้องการในการพัฒนา

ความต้องการพัฒนาในพื้นที่ สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว การส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เช่น น้ำท่วม น้ำแล้ง 3) ด้านสังคมและการศึกษา 4) ด้านการลดปัญหาเสียดุลชุมชน 5) ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล 6) ด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม ได้แก่ การส่งเสริมการผลิต การแปรรูป การตลาดของสินค้าเกษตรภายในจังหวัด 7) ด้านการส่งเสริมให้มีการนำงานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์ ด้านการเกษตร และ 8) ด้านการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเกษตรกร และกลุ่มองค์กรเกษตรกร (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดตรัง)

1. ระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

ผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจังหวัด ได้แก่ ภาคการเกษตร ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม โดยการพัฒนาจังหวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.64 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

การพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ	อันดับ
ภาคการเกษตร	3.97	.697	มาก	1
ภาคบริการ	3.53	1.107	มาก	2
ภาคอุตสาหกรรม	3.43	1.182	มาก	3
รวม	3.64	.910	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ในภาพรวมระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.64 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) ด้านภาคการเกษตร ($\bar{X}$ = 3.97) 2) ด้านภาคบริการ ($\bar{X}$ = 3.53) และ 3) ด้านภาคอุตสาหกรรม ($\bar{X}$ = 3.43) ตามลำดับ

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

จากผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	B	β	Sig.
มิติด้านการพัฒนาคน	.012	.010	.768
มิติด้านเศรษฐกิจ	.539	.565	.000* ¹
มิติด้านสิ่งแวดล้อม	.149	.096	.032* ¹
มิติด้านเครือข่าย	.359	.301	.000* ¹
R = .895 R ² = .800 R ² Adjusted = .798			

¹ ค่าความน่าจะเป็นในการปฏิเสธหรือยอมรับสมมติฐานที่ได้จากการคำนวณจากข้อมูล โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ที่ 0.05 ถ้าผลการวิเคราะห์พบว่าค่า Sig. มีค่าน้อยกว่าค่า 0.05 แสดงว่าตัวแปรอิสระตัวที่ i มีผลต่อตัวแปรตาม สามารถใช้พยากรณ์ตัวแปรตามได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หาก Sig. มีค่ามากกว่า 0.05 แสดงว่า ตัวแปรอิสระตัวที่ i ไม่มีผลต่อตัวแปรตาม และไม่สามารถใช้พยากรณ์ตัวแปรตามได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 2 พบว่า โมเดลดังกล่าวสามารถทำนายการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนได้ ร้อยละ 79.8 โดยปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 มากที่สุด คือ มิติด้านเศรษฐกิจ รองลงมา คือ มิติด้านเครือข่ายและมิติด้านสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ ส่วนในด้านมิติการพัฒนาคน ไม่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

นำค่าสัมประสิทธิ์ของตัวทำนายมาเขียนเป็นสมการทำนายแนวโน้มการพัฒนาจังหวัด โดยใช้ คะแนนดิบ ดังนี้

$$Y = -.036 + (0.012X_1^2) + (0.539X_2^3) + (0.149X_3^4) + (0.359X_4^5)$$

ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาจังหวัด(y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านเครือข่าย และมิติด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ .565 .301 และ .096 ตามลำดับ หมายความว่า มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านเครือข่าย และมิติด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการพัฒนาจังหวัด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่จังหวัดตรัง

สภาพปัจจุบัน

แบ่งภาพรวมเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมและความมั่นคง และ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า แนวโน้มเศรษฐกิจของจังหวัดตรังในรอบ 6 ปีที่ผ่านมา (2558-2563) ขนาดเศรษฐกิจหดตัว มูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากเกษตร ป่าไม้และประมง มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง ค่า GPP ต่อหัวของจังหวัดตรังต่ำกว่าจังหวัดสตูล และคาดว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า ค่า GPP ต่อหัวของจังหวัดตรังยังหดตัวต่อเนื่อง จะทำให้จังหวัดตรังจะเป็นจังหวัดที่มี GPP ต่อหัวต่ำสุดในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันและกลุ่มจังหวัดเพื่อนบ้าน 2) ด้านสังคมและความมั่นคง พบว่า โครงสร้างประชากรของจังหวัดมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ยของประชาชนมีจำนวนใกล้เคียงกับภาระค่าใช้จ่ายและภาระหนี้สิน โดยกลุ่มคนที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำสุด คือ กลุ่มเกษตรกรที่ต้องเช่าที่ดินทำกิน ซึ่งหมายถึงรายได้ของประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนระหว่างปี 2562 และ 2554 รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยของจังหวัดลดลง อีกทั้งอัตราการว่างงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และจังหวัดยังคงประสบกับปัญหาด้านยาเสพติดเป็นสำคัญอีกด้วย 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันจังหวัดตรังเหลือพื้นที่ป่าไม้ที่มีสภาพป่าตามธรรมชาติ ร้อยละ 23.08 พบปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้สูง โดยมีพื้นที่ป่าที่มีสถานการณ์อ่อนไหวหรือล่อแหลมและเสี่ยงต่อการถูกบุกรุกทำลาย และมีสถิติคดีป่าไม้ค่อนข้างสูง (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดตรัง)

สภาพปัญหาในพื้นที่

โดยเป็นสภาพปัญหาโดยรวมของทั้ง 10 อำเภอของจังหวัดตรัง พบสภาพปัญหาที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกัน คือ

1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ เนื่องจากโครงการเศรษฐกิจส่วนใหญ่พึ่งพาภาคเกษตร เกษตรกรต้องแบกรับราคาผลผลิตที่ผันผวนไม่คงที่ตลอดเวลา เช่น ราคายางพาราที่ผันผวนอยู่เสมอ

² ค่าของตัวแปรอิสระตัวที่ 1 (มิติด้านการพัฒนาคนและใช้สำหรับค่าประมาณหรือตัวทำนาย)

³ ค่าของตัวแปรอิสระตัวที่ 2 (มิติด้านเศรษฐกิจและใช้สำหรับค่าประมาณหรือตัวทำนาย)

⁴ ค่าของตัวแปรอิสระตัวที่ 3 (มิติด้านสิ่งแวดล้อมและใช้สำหรับค่าประมาณหรือตัวทำนาย)

⁵ ค่าของตัวแปรอิสระตัวที่ 4 (มิติด้านเครือข่ายและใช้สำหรับค่าประมาณหรือตัวทำนาย)

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

1. การใช้นวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตค่อนข้างน้อย ประชาชนในพื้นที่ยังขาดความรู้ในการบริหารจัดการ การจัดการการตลาดสมัยใหม่ ตลอดจนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์ได้อย่างคุ้มค่า

2. ปัญหาด้านคุณภาพบริการของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความไม่สะดวกรวดเร็วในการเดินทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นต้น

3. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย รวมทั้งปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง

4. ปัญหาด้านโครงสร้างประชากรในจังหวัดที่มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของสังคมผู้สูงอายุ

5. ปัญหาด้านยาเสพติด

ความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่

1. ด้านการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
2. ด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค
3. ด้านสังคมและการศึกษา
4. ด้านการลดปัญหายาเสพติดชุมชน
5. ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล
6. ด้านด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม
7. ด้านการส่งเสริมให้มีการนำงานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร
8. ด้านการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร และกลุ่มองค์กรเกษตรกร

1. ระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน

ระดับการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.64$, S.D.=.910) จากการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาจังหวัด คือ ตัวแปรด้านภาคการเกษตร สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ เนื่องจากจังหวัดตรังมีลักษณะเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคการเกษตรเป็นหลัก ฉะนั้นรายได้หลักของคนในจังหวัดคือภาคการเกษตร และปศุสัตว์ กล่าวคือ ส่วนสำคัญในการพัฒนาจังหวัดตรัง คือ การขับเคลื่อนภาคการเกษตร ซึ่งถือเป็นภาคที่เสมือนน้ำหล่อเลี้ยงรายได้หลักของประชาชนในจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งยางพาราและปาล์มน้ำมัน (กรมบัญชีกลาง, 2564) และด้วยสถานการณ์ในปัจจุบัน การพึ่งพิงรายได้จากภาคการเกษตรมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อรายได้ครัวเรือน เนื่องจากปัจจัยแวดล้อมที่อาจมีผลกระทบต่อราคาพืชผลทางการเกษตร รวมทั้งปุ๋ย ยาโรคพืช หรือปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ราคามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกับมุมมองของ กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์ (2564) โดยมองว่า งานเกษตรกรรมในปัจจุบันเป็นงานหรือกิจกรรมที่ประชาชนมักไม่ยึดถือเป็นอาชีพในระยะยาว เนื่องด้วยมีปัจจัยที่เป็นตัวกระทบทำให้ผลผลิตไม่แน่นอน เช่น สภาพอากาศ ดิน วัชพืช โรคแมลง ศัตรูพืช และอื่น ๆ เกษตรกรต้องต่อสู้แก้ไขปัญหาสามารถเกิดได้ตลอดเวลา พร้อมทั้งต้องลงทุนทั้งด้านต้นทุนค่าจ้างแรงงาน ใจ และต้องเรียนรู้ศึกษาเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการทำการเกษตรเป็นประจำ อาจกล่าวได้ว่า หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ภาคการเกษตร โดยมีปัจจัยกฎหมาย การเมือง สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งสถานการณ์ปัจจุบันเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ภาคการเกษตรดำเนินการไปได้อย่างเข้มแข็ง ดังนั้น หากภาคการเกษตร คือ น้ำหล่อเลี้ยงหลักของประชาชนในพื้นที่จังหวัดตรัง การปรับตัวในภาคการเกษตรสอดคล้องกับความต้องการของตลาด คือสิ่งที่สมควรพัฒนาและปรับปรุง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาภาคการเกษตรในสามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัด อาทิ หมู่บ้าน “บ้านบางควาย” จังหวัดสุโขทัย หันมาทำการเกษตรผสมผสาน ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ แทนการปลูกยาสูบ จนกลายเป็นหมู่บ้านเกษตรผสมผสานอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร กล่าวได้ว่า “การเกษตร” มีความสำคัญต่อคนไทยเป็นอย่างมากโดยเฉพาะคนในชุมชนที่วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับภาคการเกษตร ฉะนั้นพัฒนาการของ

เกษตรกรรมในแต่ละช่วงมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของชุมชน ยิ่งภาคการเกษตรมีพัฒนาการมากขึ้น ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรก็จะเกิดการพัฒนามาตามไปในทิศทางที่ดีขึ้น (กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์, 2564) ตัวแปรถัดมา คือ ตัวแปรด้านภาคบริการ จังหวัดตรังในบริบทของจังหวัดภาคใต้ ถือเป็นจังหวัดเมืองรองที่สำคัญแห่งหนึ่ง ภาคบริการหลักของจังหวัดจึงอยู่ในภาคการท่องเที่ยว โรงแรม ที่พัก ภัตตาคาร และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (กรมบัญชีกลาง, 2564) ภาคบริการอีกด้านหนึ่งของจังหวัดจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย คือ ผลิตภัณฑ์ชุมชน สินค้า OTOP โดยมีความพยายามในการผลักดันสินค้าชุมชนให้ตอบโจทย์กับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น อาทิ การพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรี ผ่านการพัฒนาตลาดลายบนพื้นผ้า แดกลายผลิตภัณฑ์จากเดิมที่ผลิตเพียงผ้าทอ ให้ผลิตภัณฑ์ความหลากหลาย จนได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย (ตรานกยูงพระราชทาน) ตลอดจนการได้รับแรงสนับสนุนจากภาคเอกชนในเครือเซ็นทรัล ภายใต้โครงการ “CENTRALTHAM” (centraltham) ร่วมส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน สร้างอาชีพ และบรรเทาสาธารณภัย ให้มีความสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรม และพัฒนาสู่โมเดลท่องเที่ยวชุมชน ทำให้กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรีเป็นที่รู้จักในวงกว้าง สามารถกระจายรายได้สู่ชุมชน นอกจากนั้น ยังสามารถขยายความเชื่อมโยงของเครือข่าย โดยในปัจจุบันหมู่บ้านผ้าทอนาหมื่นศรีกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน แหล่งเพาะเลี้ยงไหมที่สำคัญของชุมชน นำมาซึ่งอาชีพและรายได้ให้กับคนในพื้นที่ (Thai PBS, 2563) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต้องผ่านการรวมกลุ่มที่เหนียวแน่นของสมาชิก และจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนที่ดีจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่ยังคงไว้ซึ่งรากฐานภาคการเกษตร ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ผสมผสานกับความสมัยใหม่ ถ่ายทอดออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ตรงกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ซึ่งงานวิจัยของ ทศพร แก้วขวัญไกร (2560) มองว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการนำแนวคิดที่เป็นการประยุกต์ให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจในปัจจุบัน บนพื้นฐานการใช้หลักความพอเพียงและยั่งยืน หัวใจหลักคือการเน้นการพึ่งตนเอง การรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนสู่การสร้างเครือข่ายผ่านการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาที่มีอยู่ ก่อให้เกิดเป็นสินค้าและบริการด้วยการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในชุมชน

การสนับสนุนและการผลักดันของภาครัฐบาลเป็นเพียงปัจจัยเสริม และสิ่งสำคัญการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้องใช้หลายองค์ประกอบและก้าวข้ามพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ สู่การยกระดับสินค้าและบริการให้มีคุณภาพและตัวแปรสุดท้าย ตัวแปรด้านอุตสาหกรรม จังหวัดตรังมีผลผลิตด้านเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และสัตว์ทะเล ดังนั้น อุตสาหกรรมที่สำคัญจึงเกี่ยวเนื่องกับผลผลิตด้านการเกษตร และเป็นอุตสาหกรรมขั้นต้นที่กรรมวิธีการผลิตไม่ยุ่งยาก โดยอุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นอีกหนึ่งฐานรายได้ที่สำคัญของประชาชนในจังหวัด (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2562) กล่าวได้ว่าภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดมีความเชื่อมโยงกัน คือ ภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมทำงานเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยภาคอุตสาหกรรมสามารถเข้ามาช่วยเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้น การเพิ่มศักยภาพให้กับภาคอุตสาหกรรมนอกจากจะสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ยังสามารถเพิ่มราคาและความต้องการวัตถุดิบที่จะใช้ในการอุตสาหกรรม หากสามารถเพิ่มศักยภาพให้ภาคอุตสาหกรรมสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ มีความหลากหลาย ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ยอดขายสินค้าอาจเพิ่มขึ้น นั่นอาจทำให้ภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการต้นทุนทางวัตถุดิบเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรก็จะสามารถส่งสินค้าทางการเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมได้มากขึ้นตามมา นอกจากภาคอุตสาหกรรมด้านภาคเกษตร ยังรวมถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่เข้ามามีส่วนช่วยยกระดับรายได้กลุ่มเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน ผ่านการกระจายรายได้ในชุมชนที่เกิดจากการทำให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism หรือ CBT)” คือ อุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่ใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน เน้นการวางแผน บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนเพื่อให้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่กับคนในชุมชน (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2560) การจะดำเนินการให้การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism หรือ CBT) เกิดขึ้นได้และยั่งยืน จะต้องผสมผสานความร่วมมือระหว่าง 1) ภาครัฐ ทำหน้าที่ส่งเสริม ประสาน สนับสนุนเชื่อมโยงโอกาสและเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชน 2) สถาบันการศึกษา ในการแสวงหาองค์ความรู้ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน 3) ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ในการส่งเสริมบริการท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น และ

ช่วยกันสรรหาตลาดที่เหมาะสมให้กับชุมชน 4) สื่อมวลชน การให้ข้อมูลเพื่อตระหนักถึงการสร้างความเข้าใจเพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น 5) นักท่องเที่ยว ในการอุดหนุนสินค้าและบริการของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนด้านอุตสาหกรรมชุมชน ในด้านการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนการสนับสนุนแหล่งเงินทุน ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาจังหวัดตรังอย่างยั่งยืน ในที่นี้คือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ทั้งในสภาวะปกติ และในสภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศประสบปัญหา โดยเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจฐานรากถือเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับจุลภาคที่เน้นพัฒนารายได้ของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดตรังให้ยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้การพัฒนาทั้ง 3 ภาคส่วนอย่างเชื่อมโยงเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นั่นคือ ภาคการเกษตร ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด โดยสำนักงานจังหวัดตรัง (2562) ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) สร้างฐานเศรษฐกิจของจังหวัดด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่มั่นคงและยั่งยืน 2) ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพเพื่อสร้างรายได้ 3) เสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษา และ 4) บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สัตว์ทะเลหายาก และพลังงานอย่างเหมาะสมกับชุมชน พื้นที่ และมีความยั่งยืน ผ่าน 3 ขั้นตอน 11 กระบวนการ คือ ขั้นตอนน้ำ (1.การรู้จักตนเอง คือ การประเมินข้อดี ข้อเสีย โอกาส และความท้าทายของตนเอง 2.รู้จักการสร้างพันธมิตร 3.รู้จักทางเดินสู่เป้าหมาย มีการวางแผน กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 4.รู้จักตลาด เข้าใจพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ทดลองกิจกรรมในชุมชน ทดลองกลุ่มเป้าหมายเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปสู่การพัฒนาต่อ) ขั้นตอนน้ำ (1.รู้จักเพิ่มมูลค่า พัฒนาสินค้าของที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน 2.รู้จักสื่อสาร รู้จักช่องทางการประชาสัมพันธ์ เปิดตัวชุมชน โครงการของชุมชนสู่สังคมให้เป็นที่รู้จัก รู้จักช่องทางการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย 3.รู้จักพอประมาณ กำหนดขีดความสามารถของชุมชนตนเองในการรองรับการพัฒนาอย่างเหมาะสม 4.รู้จักกระจายประโยชน์ มีการบริหารจัดการกองทุนชุมชนอย่างโปร่งใส วางโครงสร้างการกระจายผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มในชุมชน) ขั้นตอนน้ำ (1.รู้จักจัดการความรู้ เพื่อเก็บข้อมูล ผลกระทบ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ นำไปสู่การถอดบทเรียนการพัฒนาเพื่อวางแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2.รู้จักสร้างภูมิคุ้มกัน เรียนรู้จัดการความเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับชุมชน ตลอดจนควบคุมคุณภาพของสินค้าและบริการ 3.รู้จักส่งต่อแบ่งปันในการสร้างคนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดแบ่งปันประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อร่วมกันขยายผลอย่างต่อเนื่อง) (ดัดแปลงจาก (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2560))

2. การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน โดยอาศัยตัวแปรการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนมากที่สุด โดยเศรษฐกิจหลักของจังหวัดตรังขับเคลื่อนผ่านภาคการเกษตร พืชเกษตรที่นิยมเพาะปลูกในพื้นที่ คือ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มักทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ถัดมาคือภาคอุตสาหกรรม มีภาคอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมยาง อุตสาหกรรมไม้ อุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเล อุตสาหกรรมน้ำมันปาล์ม (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2562) และภาคบริการ ในรูปของโรงแรมที่พัก สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจของจังหวัดตรัง ขับเคลื่อนผ่าน 3 ภาคส่วนสำคัญ ได้แก่ ภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ โดยดำเนินการผ่านการพัฒนามูบบ้านท่องเที่ยว หรือกลุ่ม OTOP ในหมู่บ้านให้มีศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาอาชีพและรายได้ของชุมชน เพิ่มคุณภาพการผลิตบนพื้นฐานความรู้และเอกลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนองค์กรชุมชนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจ ฯลฯ มีการส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กลุ่มเย็บผ้าบาติก ผ้าทอ ฯลฯ ภาคเอกชน ภาครัฐบาล สนับสนุนส่งเสริมสินค้าชุมชน เช่น เป็นตัวกลางในการกระจายสินค้าชุมชน ให้เป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง เป็นต้น การโฆษณาผลิตภัณฑ์และจัดสถานที่จำหน่ายอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนของ

สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) มีแนวคิดหลักที่เชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงจากฐานล่าง เอื้ออำนวยเสริมความเข้มแข็งให้สินเชื่อแก่ชุมชน เพราะชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยหลายเรื่อง ดังนั้น จึงตระหนักว่าการทำงานพัฒนาต้องมีเครือข่าย มีทุน มีความรู้และเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อสร้างอำนาจต่อรองโดยใช้ความเข้มแข็งเครือข่ายชุมชน เพื่อทำให้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พชรวาลัย ศุภะ (2561) ทำการวิจัยเรื่อง เครือข่ายการพัฒนาความเป็นเมืองของชุมชนต้นแบบในองค์กรชุมชน ตำบลไร่ซิง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม กล่าวถึงการการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยการพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชน โดยชุมชนไร่ซิงมีการปรับตัวจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง โดยนอกจากจะมีการเพาะปลูก การใช้ประโยชน์จากพื้นที่รกร้าง ทางเทศบาลเมืองไร่ซิงพร้อมทั้งประธานชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ภาคเอกชน ยังจัดให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน กระตุ้นให้เศรษฐกิจในชุมชนมีการตื่นตัว หน่วยงานภาครัฐยังเข้ามาให้ความรู้ในการประกอบที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่น ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายให้แก่กันท่องเที่ยว

ด้านเครือข่าย เครือข่ายที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดตรัง คือ เครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีหน่วยงานภาคีภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน ทั้งด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งบุคลากรของหน่วยงานเหล่านี้จะมาช่วยเสริมการดำเนินงานของจังหวัดให้มีประสิทธิภาพ มีการสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อให้เครือข่ายนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการสร้างภาคีและความร่วมมือที่เป็นประโยชน์และเอื้อต่อการดำเนินงานเครือข่ายในทุกมิติ (ทุน/การผลิต/การตลาด/องค์ความรู้) ส่งผลต่อสินค้าหรือบริการของเครือข่ายมีความสอดคล้องและเป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังมีการคิดค้นวิธีการทำงานใหม่ๆ เพื่อพัฒนากระบวนการทำงาน นำความรู้ที่ได้จากแหล่งต่างๆ มาทดลองใช้เพื่อปรับปรุงการทำงาน พัฒนาคุณภาพสินค้าชุมชน แต่ยังคงไว้ซึ่งการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ อาทิ การรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่บ้านนายอดทอง หมู่ที่ 5 ตำบลวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนส่งเสริมอาชีพก้านจากบ้านนายอดทอง เกิดจากกลุ่มคนเล็ก ๆ ในพื้นที่จากการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และค้นหาบุคคลที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น จนสมาชิกเกิดความสนใจที่จะสานต่องานฝีมือชิ้นหนึ่งที่ทำจากก้านจากมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้หลากหลายชิ้นและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งผลิตภัณฑ์สมาชิก คนในชุมชน สภาพแวดล้อม เพื่อให้มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน (วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพก้านจากบ้านนายอดทอง, 2562) และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนารถ แก้วทิพย์ และคณะ (2563) ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดความยากจนเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนในจังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่สำคัญในการจัดความยากจนที่ยั่งยืนของชุมชน คือ ศักยภาพด้านการประสานงานเครือข่าย แม้ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่มที่หลากหลาย องค์การบริหารส่วนตำบล ยังคงเป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ผลักดันการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน และสร้างเสริมการจัดการมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นไปตามตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการแสวงหาแรงสนับสนุนจากภายนอก และการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายในลักษณะส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน

ด้านสิ่งแวดล้อม จังหวัดตรังเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ ที่ดิน ระบบน้ำต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อภาคการเกษตร บริการและภาคอุตสาหกรรม จังหวัดตรังจึงถือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำเป็นอย่างยิ่ง ผ่านการมีส่วนร่วมในการนำเสนอโครงการที่เป็นประโยชน์หรือสามารถแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน มีแผนการพัฒนา การดำเนินงาน และการชี้แจงแนวทางการขับเคลื่อนให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีกองทุนระดับตำบลที่สนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หรือได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายในหรือภายนอกพื้นที่ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีการอบรมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกป่าทดแทนในเขตพื้นที่เสื่อมโทรม การควบคุมดูแลและพิจารณาชะลอการออกใบอนุญาตแก่โรงงานต่างๆ เพื่อให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมยังคงสร้างสรรค์ประโยชน์ให้คนในพื้นที่ได้ต่อไป

อนาคต สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในปัจจุบัน และอนาคต หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ สร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติของการพัฒนา (Brundtland Commission, 1987) ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาสังคม และ 3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างที่สำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์และรายได้ต่อชุมชน อาทิ วิสาหกิจชุมชนล่องแก่งบ้านเขาหลัก ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบของจังหวัดตรัง เป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ด้วยต้นทุนทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งน้ำและป่าไม้ต่อยอดสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของเพื่อสร้างรายได้ลดรายจ่าย ปัจจุบันประชาชนในชุมชนประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกร และมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมล่องแก่งจากต้นน้ำเขาหลักสู่แม่น้ำตรัง พายเรือคายัก เยี่ยมชมกลุ่มเลี้ยงแพะ เลี้ยงไก่ดำ กลุ่มกล้วยหินฉาบ บวชป่าและชมป่าต้นน้ำ ชมถ้ำน้ำทะลุที่มีหินงอกหินย้อยสวยงาม (โครงการสมาชิกวุฒิสภาพบประชาชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้, 2563) และตัวอย่างเชิงประจักษ์ของ “NA-MUENSI Model” รูปแบบการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอกท้องถิ่นในการเสริมพลังการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าตามบริบทและความเป็นอัตลักษณ์ทางการเกษตรของชุมชน และการนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้เพื่อความยั่งยืนในการสร้างประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวให้กับชุมชนนาหมื่นศรี มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ Nature (ธรรมชาติ) Area (พื้นที่) Management Participation (การมีส่วนร่วมในการจัดการ) Unique (เป็นหนึ่งเดียว) Empowering (การเสริมพลัง) Networking (การสร้างเครือข่าย) Sustainability (ความยั่งยืน) และ Implementation (การนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้) (ธรรมจักร เล็กบรรจง และคณะ, 2565) และตัวอย่างของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรทุ่งรวงทอง ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง คือ การอยู่ร่วมกันระหว่างชาวประมงในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเล เทคโนโลยีสมัยใหม่ สู่การสร้างสรรคสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยทางกลุ่มจะใช้กุ้งฝอยที่จับโดยชาวประมงท้องถิ่น จากนั้นนำเข้าเตาอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ นำเข้าเครื่องบดป่น ซึ่งเป็นกรรมวิธีที่ได้มาตรฐาน สะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ ทั้งนี้วัตถุดิบอะไรที่หาได้ในพื้นที่ทางกลุ่มจะใช้วัตถุดิบในพื้นที่ เช่น วัตถุดิบจากพืชสมุนไพรพื้นบ้านต่างๆ เป็นต้น จะซื้อเฉพาะที่หาไม่ได้ในพื้นที่เท่านั้น (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดตรัง, 2564)

และด้านสุดท้าย **ด้านการพัฒนาคน** แม้ในผลการวิจัยพบว่าปัจจัยในด้านดังกล่าวไม่มีผลต่อการพัฒนาจังหวัด ในขณะที่แนวคิดการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” โดยยึดหลักว่า “คนเป็นทั้งเหตุปัจจัย และผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการปกครองและพัฒนาประเทศ” จึงมุ่งเน้นให้ทุกคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและมีโอกาสในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศในทุกด้าน และกำหนดแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อทำความเข้าใจกับทุกคน ทุกกลุ่ม ทั้งประชาชน ชุมชน เอกชน นักการเมือง การศึกษา เพื่อให้มีแนวทางการศึกษาตรงกัน คือ มีความเห็นพ้องว่าจุดศูนย์กลางของการพัฒนาอยู่ที่คน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา) ทั้งนี้แม้ว่าในผลการวิจัยตัวแปรด้านการพัฒนาคนจะไม่มีผลต่อการพัฒนาตามที่กล่าวไปข้างต้น แต่จังหวัดตรังมีการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนมาโดยตลอด มีตัวอย่างโครงการพัฒนา เช่น โครงการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของประชาชนในเขตเทศบาลให้เกิดการเรียนรู้ทักษะในการสร้างอาชีพ เพื่อก่อให้เกิดการผลิตสินค้าชุมชนตามนโยบายของรัฐ เพื่อร่วมรณรงค์ฟื้นฟู อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อให้ประชาชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน (เทศบาลนครตรัง, 2564)

รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดตรังอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยมองว่าเป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านเครือข่าย ด้านสิ่งแวดล้อม และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในจังหวัดควบคู่กัน โดยควรเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปอย่างพร้อมเพียงกัน ไม่เป็นการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งอย่างสุดโต่งจนละเลยปัจจัยด้านอื่น ๆ สามารถสรุปและสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาและบูรณาการเชื่อมโยงภาคการเกษตร กับภาคอุตสาหกรรมเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการกระจายผลผลิตทางการเกษตรให้เกิดการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย แทนที่จะจัดจำหน่ายในลักษณะเดิม นั่นคือ ปลุกเพื่อจำหน่าย โดยไม่มีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์เท่าที่ควร นอกจากนั้น ควรส่งเสริมให้เกิดการทำเกษตรแบบผสมผสาน และเกษตรหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น ลดการเกษตรเชิงเดี่ยว เพื่อเพิ่มแหล่งรายได้ และเป็นการหมุนเวียนรายได้ของเกษตรกร ท้ายที่สุดคือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคบริการ ที่ในปัจจุบันยังคงมีหลากหลาย เนื่องจากภาคบริการหลักอยู่ในกลุ่มสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ติดปัญหาด้านการเชื่อมโยงกันของสถานที่ท่องเที่ยวภายในจังหวัด ทำให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะไปท่องเที่ยวจังหวัดใกล้เคียงแทนการเข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัด

ด้านเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในจังหวัด ผ่านการจัดตั้งกลุ่ม เครือข่ายต่าง ๆ อาทิ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่า ในจังหวัดตรังมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นจำนวนมากในจังหวัด แต่มีเพียงกลุ่มวิสาหกิจบางกลุ่มเท่านั้นที่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง หนึ่งในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นที่รู้จักและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในวงกว้าง เช่น กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอนาหมื่นศรี กลุ่มดังกล่าวถือเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่า เราสามารถอยู่ร่วมกับท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของท้องถิ่น สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและมีความสามารถในการต่อยอดผลผลิตของท้องถิ่นได้อย่างดีเยี่ยม โดยกลุ่มวิสาหกิจ หรือการรวมกลุ่มต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง

ด้านสิ่งแวดล้อม

จังหวัดตรังเป็นจังหวัดที่ประชาชนในพื้นที่ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีพ ในการประกอบอาชีพอย่างคึกคักจังหวัดหนึ่ง โดยมีความพร้อมทางทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดเป็นทุนที่สำคัญ โดยสิ่งที่ผู้วิจัยค้นพบในด้านสิ่งแวดล้อม คือ ในปัจจุบันจังหวัดตรังให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีการดึงความสวยงามของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนมากขึ้น ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ทางทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อาทิ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าสาคร กิจกรรมบวชป่าและชมป่าต้นน้ำ เป็นต้น

ทั้งนี้ การพัฒนาจังหวัดผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านเครือข่าย ด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) ของ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี) กลยุทธ์การพัฒนา : กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก ดังนี้ กลยุทธ์ย่อย 1.1 การพัฒนาภาคให้เป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ ผ่านแนวทางการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เป็นเครื่องมือสำคัญในการกระจายความเจริญเติบโตไปสู่ภูมิภาค พัฒนาห่วงโซ่อุปทานเชื่อมโยงทั้งภายในพื้นที่ กำหนดกิจการเป้าหมายในพื้นที่ฐานเศรษฐกิจใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ เชื่อมโยงผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อม และวิสาหกิจชุมชนเข้ากับห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมเป้าหมาย เป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ กระจายผลการพัฒนาสู่ประชาชน และสามารถพัฒนาเป็นฐานเศรษฐกิจหลักที่รองรับการลงทุนและการจ้างงาน กลยุทธ์ย่อย 1.2 สร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้เครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน อาทิ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สร้างเสริมองค์ความรู้ให้กับชุมชนจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ พัฒนาและเพิ่มมูลค่าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม ศักยภาพของพื้นที่ พัฒนาสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐานปลอดภัย โดยใช้งานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำฐานข้อมูล และแพลตฟอร์มบริการดิจิทัลเพื่อการวางแผนการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ยกย่องและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้ชุมชน สนับสนุนการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย อาทิ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งสถาบันการเงินในระดับชุมชน เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนของ

ผู้ประกอบการและธุรกิจชุมชน กลุ่มย่อย 1.3 ส่งเสริมการจัดการตลาดของท้องถิ่น สร้างสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภคในพื้นที่ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการกระจายสินค้าและบริการให้หมุนเวียนในพื้นที่และเมืองในกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มเกษตรกร กระตุ้นการบริโภคให้สอดคล้องและสมดุลกับการผลิตในท้องถิ่น ปรับแก้กฎระเบียบและนโยบายของภาครัฐที่ก่อให้เกิดการรวมศูนย์สินค้าเกษตรบางประเภท และเป็นอุปสรรคในการจัดซื้อจัดจ้างจากผู้ผลิตในพื้นที่เดียวกับการบริโภค

จากข้อมูลการวิจัยที่กล่าวมานั้นในท้ายที่สุดทำให้เกิดการพัฒนา ค้นพบรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืน “TRANG Model” เป็นผลสะท้อนที่เกิดจากการทำวิจัยศึกษาภาพรวมของจังหวัดตรังและชุมชนในพื้นที่จังหวัดตรัง จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดตรังนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านเครือข่าย และด้านสิ่งแวดล้อม ดำเนินการพัฒนาร่วมกันอย่างสมดุล โดย “TRANG Model” เป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนโดยยึดอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ เป็นหลัก เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าแม้จะอยู่ในจังหวัดเดียวกัน แต่แต่ละชุมชนในจังหวัด ย่อมมีอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ทั้งทางทรัพยากร ภูมิปัญญา ทรัพยากรบุคคลภายในชุมชนย่อมมีความแตกต่างกัน ขับเคลื่อนด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาเข้ามาช่วยในการจัดการสินค้าชุมชน ทั้งด้านคุณภาพสินค้า ระบบการจัดการสินค้า การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การจัดการพื้นที่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถจัดการภาคเศรษฐกิจ ภาคบริการ และภาคทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ด้วยตนเอง ผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายในและภายนอกท้องถิ่น ท้ายที่สุดคือการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นภายในชุมชน นั่นคือ การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เป็นการอยู่ร่วมกันบนฐานการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างมีคุณค่า ตามบริบทและอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน จึงเกิดเป็น “TRANG Model” มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1. T = Technology and innovation เทคโนโลยี และนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยการจัดการในภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ 2. R = Research and Development การวิจัยและพัฒนา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนและพัฒนาภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ 3. A = Area พื้นที่ การตั้งอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ในจังหวัด เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้อง เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ 4. N = Network partners เครือข่าย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างชุมชน กับสังคมภายนอกอย่างเหมาะสม เพื่อทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน 5. G = Green economy เศรษฐกิจสีเขียว การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายผลการวิจัยโดยทำวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กันกับวิจัยเชิงปริมาณ โดยผ่านการสัมภาษณ์รายกลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกผ่านการสนทนา ถกเถียง อภิปรายของบุคคลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือมีประสบการณ์ในประเด็นการพัฒนาจังหวัด เพื่อให้เกิดแนวคิดในการแก้ไขปัญหาจากมุมมองที่หลากหลาย
2. การศึกษารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในอนาคต อาจต้องคำนึงถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชน การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการเงินทุนชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ครอบคลุมทุกด้านที่จำเป็น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด ดังนั้น ในอนาคตควรนำข้อมูลที่ได้ออกมาศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้ามาศึกษาเพิ่มเติม รวมทั้งการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในชุมชนต่าง ๆ ของจังหวัดตรัง เพื่อนำข้อมูลเชิงลึกที่ได้มาพัฒนารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างยั่งยืนให้เหมาะสมมากขึ้น

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

เอกสารอ้างอิง

- กรมบัญชีกลาง. (2564). *ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจจังหวัดตรังปี 2564*. ตรัง: สำนักงานคลังจังหวัดตรัง.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดตรัง. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ.2566-2570*. ตรัง: สำนักงานจังหวัดตรัง.
- กาญจนารถ แก้วทิพย์ และคณะ. (2563). รูปแบบการจัดความยากจนเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 336-347.
- กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์. (2564). พัฒนาการเกษตรกรรมของประเทศไทย: ในมิติด้านการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 132-162.
- โครงการสมาชิกรัฐสภาพบประชาชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้. (2563). *สรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการสมาชิกรัฐสภาพบประชาชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ จังหวัดตรัง และจังหวัดสตูล*. โครงการสมาชิกรัฐสภาพบประชาชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้.
- จิรนนท์ ไชยงาม นอกซ์ และคณะ. (2560). *ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). ทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 33-50.
- ธรรมจักร เล็กบรรจง และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนของชุมชนนาหมื่นศรีอำเภอเขาฉกรรจ์จังหวัดตรัง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 81-110.
- ธวัชชัย เคหะบาล. (2560). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอนาทมจังหวัดตราด. *วารสารการบริหารปกครอง*, 336-358.
- พัชรพล ศุภะ. (2561). เครือข่ายการพัฒนาความเป็นเมืองของชุมชนต้นแบบในองค์กรชุมชนตำบลไร่จึง อำเภอสว่างพรวน จังหวัดนครปฐม. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 69-80.
- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพก้านจากบ้านนายอดทอง. (2562). *วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพก้านจากบ้านนายอดทอง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง*. ตรัง: วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพก้านจากบ้านนายอดทอง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (ม.ป.ป.). *รายงานการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน “การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง”*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560 - 2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานจังหวัดตรัง. (2562). *แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ.2561 - พ.ศ.2564*. ตรัง: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดตรัง.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดตรัง. (2564). *กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรทุ่งรวงทอง ต.ท่าข้าม อ.ปะเหลียน จ.ตรัง ต่อยอดทำกุ้งปนหลายรสชาติขายออนไลน์*. เข้าถึงเมื่อ 19 มกราคม 2566. จาก https://thainews.prd.go.th/th/news/print_news/TCATG210719104117642
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566 - 2570*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 - 2544)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการสังคม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2566

Received: 17/01/2023, Revised: 21/02/2023, Accepted: 24/03/2023

- สำนักทะเบียนกลาง. (2565). สถิติประชากรจากประกาศสำนักทะเบียน เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร. เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2565. จาก ระบบสถิติทางการทะเบียน: https://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_64.pdf
- สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2560). *CBT ทำอย่างไรให้ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- Brundtland Commission. (1987). *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Retrieved 11 July 2019, From <http://www.undocuments.net/our-common-future.pdf>
- centraltham. (ม.ป.ป.). ทำหมื่นศรี ทำตำนานผ้าไหมชีวิต. เข้าถึงเมื่อ 10 มกราคม 2566. จาก <https://centraltham.com/projects/na-muen-sri>
- Thai PBS. (2563). ผ้าทอนาหมื่นศรีในวิถีใหม่: หัวใจในลายผ้า. เข้าถึงเมื่อ 26 เมษายน 2563. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=xaeldcngtMM>